

ש"ס 96
אל' סר 211

שיר חנוכת הבית – עיון במזמור ל'

1 מבוא – כיצד יש ללמוד את מזמורי תהלים:

1.1.1 יש לחתור לפירוש אחד: ראב"ע, יסוד דקדוק (מהד' אלוני), ירושלים תשמ"ה, עמ' 86:
וכל מבין לשמוע אם יפרש המקרא, והוא לא עמד בסוד דקדוק לשון הקדש יגשש כעורים קיר (ע"פ ישעיהו נ"ט, י) והוא לא ידע במה יכשל (ע"פ משי' ד' יט)!! ובאמרו: 'יש לפסוק עשרה טעמים' יתהלל בנפשו ויעזז במחשבתו מעשרה שליטים (ע"פ קה' ז', יט), ושמע השומע ונוספה גדולת מעלת חכמת המפרש. והדבר הפך, כי בשומו טעמים רבים לפסוק לא ידע אי זה יכשר הזה או זה, גם יתכן שלא יחבר בפירושו פירוש האמת. כי כל מחבר ספר, נביא היה או חכם טעם אחד לדבריו.

2 ביאור המזמור

2.1 [ב] אַרְוֹמֶמֶךָ ה' כִּי דָלִיתָנִי וְלֹא-שָׁמַחְתָּ אֵיבֵי לִי: [ג] ה' אֱלֹהֵי שְׁוֹעֵתִי אֵלֶיךָ וְתִרְפְּאֵנִי:

2.1.1 "דיליתני" פירושו "הגבהת אותי" – רש"י:

ארוממך יי' כי דליתני – הגבהתני.

2.1.2 רימוס כנגד רימוס – ראב"ע:

ארוממך – כנגד דליתני.

2.1.3 מדוע בחר המשורר דווקא בפועל "דלתני"? הרב אלחנן סמט:¹

שני הפעלים הבאים כאן, קרובים בעניינם: שניהם עניינם הגבהה. מדוע אפוא לא השתמש המשורר באותו פועל עצמו כדי לבטא את הקשר בין הגבהת ה' אותו לבין 'הגבהתו' את שם ה'?! יכול היה לומר 'ארוממך ה' כי רוממתני'.

התשובה על כך היא ששתי פעולות הגבהה שונות מתוארות בפסוקנו: הגבהה מן המישור לגובה, הבאה לידי ביטוי בשורש ר"ם, והגבהה מן המעמקים אל פני השטח הבאה לידי ביטוי בשורש דל"ה.

2.1.4 "דיליתני" פירושו "הפכת אותי לדל" – רבי משה אלשיך:²

או יהיה אומר דליתני מלשון דלות וחולשה וחולי כמה דאת אמר (שמואל ב יג ד): "מדוע אתה ככה דל בן המלך"... כי בהיות על איש עוונות גברו מנו והוא צדיק בעיניו ומת הוא בעולם הזה ולא יחיה לעולם הבא על עונותיו, יחליאנו ה' על ערש דוי למען עודנו חי יתן אל לבו על מה עשה ה' ככה לאיש ההוא אם לא חטא לה', ומורק בייסורין ושוטף מחלאת אשמתו ויחיה ולא ימות... כי אם לא היה נחלה לא הוה חלי ולא מרגיש כי הוא רשע למות ולא יתקן את אשר עותו, וימות חייב:

2.1.5 הצרה של בעל המזמור היא מחלה קשה – ראב"ע לפס' ב-ג:

ולא שמחת – ככתוב במזמור 'אשרי משכיל אל דל' (תה' מא); כי דרך אחד לשניהם.³ ה' – טעם שוועתי אליך – לבדך, ולא לרופא, ותרפאני.

2.1.6 הצרה של בעל המזמור היא אויבים – ר' מנחם המאירי:

וענין ותרפאני – רוצה לומר: מחולי צרות האויבים וטרדותיהם ורוב מלחמותיהם עמי.

2.1.7 הקשיים בפירוש ספר תהלים – חוקר המקרא הרמן גונקל:⁴

כך מספר בעל הקינה... על אויביו הרבים, מבלי שאי-פעם יגדיר מאיזה סוג הם. אנו שואלים: האם הם אויבי דתו, או עמו, או אויביו האישיים? ואם הם אויביו האישיים, מדוע הם מאיימים עליו? מה יש להם נגדו? לעתים תדירות מידי אנו לא מקבלים תשובה לשאלות אלו מן הטקסט עצמו, או על כל פנים לא תשובה משביעת-רצון. כתוצאה מכך, אנו חווים קושי רב, בבואנו להבהיר את גורלו של המשורר. או שהמשורר מדבר בכל מידי דימויים ותמונות. האויבים לכדו אותו בפח כפי שציידיים עושים לחיית-פרא. מה הם עשו לו? הוא בטוח שהם עשו משהו...

¹ הרב אלחנן סמט, "ארוממך ה' כי דליתני: מזמור ל' (חלק ב)", בית המדרש הירושלמי, מקור מקוון: http://www.etzion.org.il/vbm/archive/13-tehilim/11thilim30_rtf

² ר' משה אלשיך (1507 – אחרי 1593). תלמידו של ר' יוסף קארו, ורבו של ר' חיים ויטאל בתורת הנגלה.

³ להלן קטע ממזמור מ"א: [ב] אֲשֶׁרִי מִשְׁכִּיל אֶל-דָּל בְּיוֹם רָעָה יִמְלָטֶהוּ ה': [ג] ה' יִשְׁמְרֶהוּ וְיִחַיֶּהוּ יִאֲשֶׁר בְּאֶרֶץ וְאֶל-תִּתְּנֶהוּ בְּנַפְשׁ אֵיבָיו: [ד] ה' יִסְעֲדֵנוּ עַל-עֵרֶשׁ דְּוֵי כָל-מִשְׁכָּבוֹ הַפֶּקֶת בְּחִלּוֹ: [ה] אֲנִי-אֶמְרָתִי ה' חֲנִנִי רַחֵמֵי נַפְשִׁי כִּי-חֲטָאתִי לָךְ: [ו] אֵיבֵי יִאֲמְרוּ רַע לִי מִתִּי יָמוּת וְאֶבֶד שְׁמוֹ: [ז] וְאִם-בָּא לְרֵאוֹת, שְׂוֹא יִדְבֵר, לִבּוֹ יִקְצֹץ-אֶנּוֹן לוֹ, וְצֵא לַחוּץ יִדְבֵר: [ח] יַחַד עָלַי יִתְלַחְשׁוּ כָל-שֹׂאֵי, עָלַי יִחְשְׁבוּ רָעָה לִי: [ט] דָּבָר-בְּלִיעַל צָדִיק בּוֹ וְאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא-יוֹסִיף לָקוּם: [י] גַם-אִישׁ שְׁלוֹמִי, אֲשֶׁר-בְּטַחְתִּי בוֹ, אוֹכֵל לַחְמִי, הִגְדִּיל עָלַי עֶקֶב: [יא] וְאֵתָה ה' חֲנִנִי וְחַסְדִּימִנִי וְאֲשַׁלְּמָה לָּהֶם: [יב] בְּזֹאת יִדְעָתִי כִּי-תִפְצֹתַי בִּי כִּי לֹא-נִרְעֵי אֵיבֵי עָלַי: ".

⁴ H. Gunkel, *Psalms*, Georgia 1998, pp.1-2. בחלק מהתרגום פסעתי בעקבות מ' וייס, המקרא כדמותו, ירושלים תשכ"ז, עמ' 49-53.

מה שמכביד עוד על הפרשנות הוא הלהט שבאופי הישראלי, שאינו נרתע בפני ביטויי הגזמה נועזים ביותר אלא דווקא מחזר אחריהם. החוקר של זמנו, האיש בעל חוש-המציאות, איש המתינות וההיגיון, בייחוד הפרשן הפילולוגי של המקרא, אשר "פרשנות מפופחת" היא כל תהילתו – עומד מול התפרצויות כאלה של העברי חס-המזג בחוסר אונים... הנה יעלה על דעת המשורר העברי לומר, שכבר היה בין יורדי בור וחזר משם; קורא הוא לה' נגד אויביו האישיים שישפוט בגללם תבל וכל אשר בה. מצפה הוא לראות את מלכו, את מלך יהודה הדלה והקטנה, כמלך על כל הגויים. האיש המודרני, שכמובן כל דיבור כזה ממנו והלאה, נראים לו "דברי הבאי כאלה" כבלתי אפשריים לגמרי.

2.1.8 התיאורים הכללים בספר תהלים נעשו בכוונת מכוון – מדרש תהלים [בובור] מזמור י"ח:
ר' יודן אומר בשם ר' יהודה, כל שאמר דוד בספרו, כנגדו וכנגד כל ישראל וכנגד כל העתים אמרו.

2.1.9 אין להכריע מה הייתה הצרה – עמוס חכם, ספר תהלים א' (דעת מקרא), עמ' קסה:
כבר העירונו לעיל כמה פעמים על שיטת מזמורי תהלים, שאינם מפרשים את פרטי הדבר שעליו הם מתפללים אלא עורכים את דבריהם בלשון כללית וסתמית, העושה את המזמור לתפלה שאפשר לאמרה בהזדמנויות רבות ושונות. שטה זו נכרת בברור במזמור זה: אין לברר מתוך דברי המזמור מהי הצרה שממנה נושע המתפלל, וכיצד נושע מצרתו. הלשון יותרפאני עשויה לרמז, כי המזמור הוא תפלת חולה שנתרפא. אך כבר הבאנו בפרוש שלשון ירפואה' נתן להאמר על כל הצלה מכל צרה שהיא. אמנם מלבד לשון יותרפאני, הרומז לרפואה מחלי, יש במזמור גם לשון יעמדת להררי עז' העשוי לרמז על מי שנתון במצור מפני אויב. ועוד בא במזמור הלשון יפתחת שקי' הרומז על מי שנתון בצרה גדולה והוא מתאבל עליה במספד ובשק. ואין מדרך החולה הקרוב למיתה מחמת חליו ללבש שק ולערוך מספד. וכן אין זו מדרכם של הנצורים הלוחמים באויב הצר עליהם. העולה מכאן שאין להבין את הדברים האלה על מחלה ועל מצור פשוטם כמשמעם, אלא הם לשונות פיוט, המבטאות את חרדת המות, שאחזה במתפלל מחמת הצרה שהוא נתון בה.

2.2 [ד] ה' העלית מן-שאל נפשי חייטני מירדי-בור:

2.2.1 השאל אינה גיהנום – ראב"ע הקצר לבראשית ל"ז, לה:

שאלה – כמו "מטה" (דב' כח, מג); והטעם: הקבר. ופה טעה המתרגם לתועים (הירונימוס), שתרגם שאל – גיהנום; והנה "כי לא שאל תודך" (יש' לח, יח); "ואציעה שאלו" (תה' קלט, ח) – הפך "אם אסק שמים" (שם); "ערום שאל נגדו" (איוב כו, ו); ורבים אחרים.

2.2.2 השאל כמין מפלצת הטורפת את כל החיים ואיש לא שב ממנה:

ישעיה ה', יד: לכן הרחיבה שאל נפשה ופעה פיה לבלי-חק וירד הדרה והמונה ושאונה ועלו בה: חבוק ב', ה: ... אשר הרחיב פשאל נפשו והוא כמות ולא ישבע ויאסף אליו כל הגוים ויקבץ אליו כל העמים: איוב ז', ט-י: פלה ענו וילך בן יורד שאל לא יעלה: לא-ישוב עוד לביתו ולא-יפירונו עוד מקמו:

2.2.3 הנפש אינה הנשמה – ר' ישעיה מטראני לשמ"א כ"ה, כ"ט:

כל מקום שאומר הנפש הוא הגוף והנשמה ולא הנשמה לבד, דכתיב: "והנפש אשר תאכל" (ויקרא ז', כ) וכתיב: "על נפש מת" (במדבר ו', ו), ואין לומר על הנשמה ינפש מת'.

2.3 [ה] זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קדשו: [ו] פי רגע באפו חיים ברצונו בערב יליו בכי ולבקר רנה:

2.3.1 מבנה התקבולת בפס' ה:

זמרו לה'	חסידיו
והודו לזכר קדשו	---

2.3.2 מדוע "לה" מקביל ל"זכר קדשו"? רד"ק:

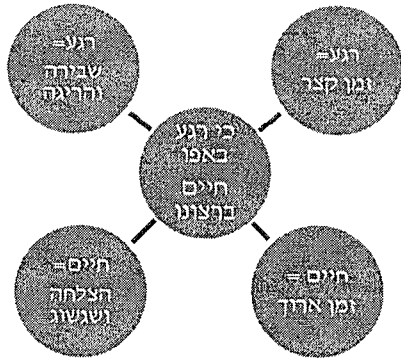
והודו לזכר קדשו – כמו 'והודו לשמו', כי 'שמו' הוא זכר קדשו, כי בו נזכרהו; כי אמתת עצמו לא ידענו.

2.3.3 למה המשורר מתנסח בגוף שלישי? הרב אלחנן סמט⁵:

אף שבתים ה – ו (=פס' ו. י"פ) עוסקים בהצלתו של המתפלל, אין הוא מנסח דבריו בגוף ראשון: אין הוא אומר ירגע נהג עמי באפו, וחיים נתן לי ברצונו, בערב לנתי בבכי, ולבוקר קמתי ברינה' או בדומה לכך. סיבת הדבר היא שדברים אלו נאמרים לחסידיו של ה', ועל כן מנסח המתפלל את תיאור הצלתו האישית בדרך שיש בה מסקנה כללית ביחס למדתו של ה' – שהוא רב חסד וממהר להתרצות לאדם.

⁵ הרב אלחנן סמט, "ארוממך ה' כי דליתני: מזמור ל' (חלק א)", בית המדרש הירטואלי, מקור מקוון: http://www.etzion.org.il/vbm/archive/13-tehilim/10thilim30_f.rtf

בדרך זו הופכת הודאתו האישית של המתפלל להיות תשתית ללקח דתי כללי. זמרתם והודאתם של החסידים אינה רק על טובתו האישית של חברם, אלא על טוב ה' הכללי שנתגלה להם באמצעותו.

2.3.4 "רגע" ו"חיים" מתייחסים לציר הזמן - רד"ק:

כי רגע באפו - כי אם יכעס על האדם, רגע ומעט זמן יהיה כעסו; אבל רצונו - עם רצוייו יהיה זמן רב וחיים ארוכים.⁶

2.3.5 "רגע" ו"חיים" מתייחסים לציר הגמול - רבי מנחם המאירי בפירושו השני למזמור:

ואמר "כי רגע באפוי" (לעיל, ו) - ואפשר אצלי, שהוא מלשון "עורי רגע" (איוב ז, ה), כלומר: יש שברון באפו, וברצונו - חיים.

2.3.6 פירוש דו-משמעי למילה "רגע"? מדרש אלפא ביתא, בתי מדרשות ח"ב, ד"ה דבר אחר פ"ץ:

פ"ץ ק"ר (=סדר האותיות בא"ב) - שהוא פוצע וקורע וטורף שמים וארץ זה על גבי זה מתחת שתי זרועותיו ומשחית את כל העולם כולו ברגע אחת, שנאמר: "כי רגע באפו חיים ברצונו".

2.4 [ז] ואני אמרתי בשלוי בל-אמוט לעולם:

2.4.1 טעותו של המשורר - עמוס חכם, ספר תהלים א' (דעת מקרא), עמ' קסב:

ואני - הוי"ו באה כאן לבטא את הנגוד למה שנאמר לפני כן: 'כי רגע באפו חיים ברצונו', המשורר אומר: אבל לפנים לא חשתי בזאת אלא... הייתי סבור בעת שהייתי שרוי בשלוה... לעולם לא אמעד ואפל...

2.4.2 הגורם לטעותו של המשורר - ראב"ע:

כאשר יקרה לבריא בגופו ובחזקתו, שיחשוב שככה יהיה תמיד, ולא יבוא לו חלי שיחלש כחו.

2.4.3 "בשלוי" פירושו "בשלותי" - רש"י:

ואני אמרתי בשלוי - בשלתי הייתי חושב: לא אמוט לעולם.

2.4.4 "שלוי" פירושו "טעותי" - צ"פ חיות, ספר תהלים, קיוב תרס"ח, עמ' ל"ב:

ויש מי שאומר - וזה מחוור - כי תמשך המלה אל שלו בארמית שפ"י טעות, חטא ע' עזרא ד' כ"ב ועוד ובתרגום שלותא אני אמרתי בסכלותי.

2.4.5 דו-משמעות במילה "בשלוי" - רש"ר הירש, ספר תהלים, ירושלים תשנ"ה 1995, עמ' 143:

השקפה מוטעית זו הפכה את עצם שלוותי לסכנה. השלוה החיצונית עלולה לגרום לשל פנימי, היינו אדישות פנימית כלפי פשעים מוסריים. מן הראוי לשים לב שהשורש שלה מחבר את שני המושגים.

2.4.6 דרכו של הרשע - תהלים י':

[ד] רָשַׁע כָּלְבָה אָפוּ בַל-דָּרַשׁ אֵין אֱלֹהִים כַּל-מְזֻמּוֹתָיו: ... [ו] אָמַר בְּלָבוּ בַל-אָמוּט לְדַר וְדַר אֲשֶׁר לֹא-בָרַע: ... [יא] אָמַר בְּלָבוּ שָׁכַח אֵל הַסְּתִיר פָּנָיו בַּל-רָאָה לְנֶצַח:

2.4.7 דרכו של הצדיק - מזמור ט"ז:

[ח] שְׁוִיתִי ה' לְנֶגְדֵי תְמִיד כִּי מִימִינִי בַל-אָמוּט: [ט] לָכֵן שָׁמַח לִבִּי וַיְגַל כְּבוֹדִי אֶף-בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לִבְטַח: [י] כִּי לֹא-תַעֲזָב נַפְשִׁי לְשֹׂאֵל לֹא-תִתֶּן חֲסִידְךָ לְרֵאוֹת שְׁחַת: [יא] תוֹדִיעֵנִי אֲרַח חַיִּים שֶׁבַע שְׁמַחוֹת אֶת-פְּנִידָךְ נַעֲמֹת בְּיַמִּינְךָ נֶצַח:

2.5 [ח] ה' בְּרִצּוֹנְךָ הַעֲמַדְתָּה לְהַרְרִי עַז הַסְּתַרְתָּ פְּנִידָה הַיִּתִּי נִבְהַל:

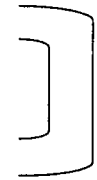
2.5.1 האם ה' מעניש את המשורר? מלב"ים לפסוקים ז-ח:

ואני - אני חשבתי שהחיים והבריאות הם טבעיים, עד שכל עוד שהגוף בריא, הטבע נותנת שלא אחלה, וז"ש (=וזהו שאמר. י"פ) "אני אמרתי בשלוי", ר"ל (רצונו לומר. יפ) שכל עוד שאהיה שָׁלוּ בגופי, ולא ימצא בקרבי איזה הירוס ע"י ריב היסודות ומזגי הגוף ופרודם, "בל אמוט לעולם". אבל עתה נודע לי שהחיים הם השגחיים, תלויים בחפץ ה' ורצונו, כי רק "ברצונך העמדת להררי עז", העז שעליו עמד ההר שלי (היינו חיי גופי) על מכונו, היה רצונך. על רצונך עמד ההר הנשגב. ובעת כי הסתרת פניך הייתי נבהל, כי התחיל ההר להתמוטט, כי מטו יסודותיו ואשיותיו, עד שהחולי לא היתה ע"י עונש השגחיי פעליי, רק ע"י הסתרת פנים וסור ההשגחה:

⁶ ישעיהו נ"ד, ח: "בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הַסְּתַרְתִּי פָּנַי רָגַע מִמֶּדָּה וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחֲמִיתִיךָ אָמַר גְּאֻלָּה ה'":

2.5.2 הקבלה כיאסטית לפס' ו:

(ו) כִּי רָגַע בְּאֶפּוֹ
חַיִּים בְּרָצוֹנוֹ ...
(ז) וְאֲנִי אֶמְרָתִי בְּשִׁלְוִי
בַּל אֶמוּט לְעוֹלָם:
(ח) ה' בְּרָצוֹנָךְ הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְרִי עוֹ
הַסִּתְרָתְךָ פָּנִיךָ הֵייתִי נִבְהַל:

2.6 [ט] אֲלִידָה ה' אֶקְרָא וְאֶל-אֲדָנִי אֶתְחַנֵּן: [י] מֵה-בָּצַע בְּדָמַי בְּרָדְתִּי אֶל שְׁחַת הַיּוֹדֵךְ עֶפְרָיִם הַיְגִיד אֶמְתֵּךְ: [יא] שְׁמַע-ה' וְחַנּוּנֵי ה' הִיָּה-עֲזָר לִי:

2.6.1 "בדמי" פירושו "במותי" – ראב"ע לפסוקים ט-י:
יספר, כי לא מצא מה לעשות כי אם לקרוא ולהתחנן, ולומר: מה תועלת במותי? כי הידם הוא הנפש (ע"פ דבי יב, כג), וכתוב "ושרט לנפש" (וי יט, כח).

2.6.2 אולי "בדמי" פירושו בשתיקתי – מלב"ים (ביאור המילות):
בדמי – כמו "ורשעים בחשך ידמו" ... ענין כריתתה; או שתיקה, כמו "יזמרך כבוד ולא ידום", ועז"א (=ועל זה אמר. י"פ) מה בצע כשאדום.

2.6.3 פירוש דו-משמעי למילה "בדמי" – מלב"ים (ביאור המזמור):
מה בצע בדמי, הנה בחיי יש לך בצע ותועלת ממני במה שאני מודה ומשבח לך, אבל בדמי, דהיינו בשתיקתי והפסק תנועתי (=מוות. י"פ), מה בצע יהיה לך...

2.6.4 המתים אינם מהללים את ה':
תהלים ו': (ה) שוֹבָה ה' חֲלָצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֲנִי לִמְעַן חֲסִדֶּךָ: (ו) כִּי אֵין בְּמִנּוֹת זִכְרֶךָ בְּשָׂאוֹל מִי יוֹדָה לָךְ:
תהלים פ"ח': (ו) עֵינֵי דָאֲבָה מִנִּי עֲנִי קָרָאתִיךָ ה' בְּכָל יוֹם שִׁטְחֹתִי אֲלִידָה כָּפִי: (יא) הַלְמַתִּים תַּעֲשֶׂה פֶלֶא אִם רָפְאִים יִקְוֹמוּ יוֹדוּךָ סֵלָה: (יב) הַיִּסְפָּר בְּקִבְרֵךְ חֲסִדֶּךָ אֶמְוַנְתֶּךָ בְּאֶבְדּוֹן: (יג) הַיְגִיד עֶפְרָיִם פֶּלֶאךָ וְדָדְקָתְךָ בְּאֶרֶץ נְשִׂיָה: (יד) וְאֲנִי אֲלִידָה ה' שְׁוַעֲתִי וּבִבְקָר תִּפְלְתִי תִקְדָּמְךָ:
תהלים קט"ו': (ז) לֹא הַמַּתִּים יִהְיֶה וְלֹא כָל יִרְדֵי דוֹמָה: (יח) וְאֶנְחַנוּ נִבְרָךְ יְהִי מַעֲשֶׂה וְעַד עוֹלָם הִלְלוּ יְהִי:

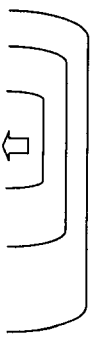
2.6.5 מדוע ה' נענה לתפילת המשורר? רמב"ן לשמות י"ג, טז:
וכונת כל המצות – שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו; והיא כונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין לעליון חפץ בתחתונים, מלבד זה שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו. וכונת רוממות הקול בתפלות וכונת בתי כנסיות וזכות תפלת הרבים זה הוא, שיהיה לבני אדם מקום שיתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם, ויפרסמו זה ויאמרו לפניו: בריותיך אנחנו.

2.7 [יב] הַפְּכֶת מִסְפְּדֵי לְמַחֹל לִי פִתְחַת שָׁקִי וְתֹאזְרֵנִי שְׁמָחָה: [יג] לִמְעַן יִזְמְרְךָ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם ה' אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אוֹדְךָ:

2.7.1 מה פירוש "כבוד"? רד"ק לפס' יג:
למען יזמרך כבוד – והוא הנפש. כנגד מה שאמר "היודך עפר" (לעיל, ו).

3 מבנה המזמור:

[ב] אֶרְוַמְךָ ה' כִּי דְלִיתִנִי וְלֹא שְׁמַחַת אֵיבֵי לִי:	הודיה מתוך מבט אל העבר
[ג] ה' אֱלֹהֵי שְׁוַעֲתִי אֲלִידָה וְתֹרְפָאֲנִי: [ד] ה' הִקְעַלְתָּ מִן שְׂאוֹל נַפְשִׁי חַיִּיתִנִי מִיְדֵי בּוֹר:	תחינה שהובילה להצלה
[ה] זְמִירוֹ לְה' חֲסִידָיו וְהוֹדוֹ לְזִכְרֵךְ קִדְשׁוֹ: [ו] כִּי רָגַע בְּאֶפּוֹ חַיִּים בְּרָצוֹנוֹ בְּעֶרְבֵי זָלִין זְכִי וּלְבִקָּר דָּמָה:	התלות בה'
[ז] וְאֲנִי אֶמְרָתִי בְּשִׁלְוִי בַּל אֶמוּט לְעוֹלָם:	בטחון שווא באדם
[ח] ה' בְּרָצוֹנָךְ הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְרִי עוֹ הַסִּתְרָתְךָ פָּנִיךָ הֵייתִי נִבְהַל:	התלות בה'
[ט] אֲלִידָה ה' אֶקְרָא וְאֶל אֲדָנִי אֶתְחַנֵּן: [י] מֵה בָּצַע בְּדָמַי בְּרָדְתִּי אֶל שְׁחַת הַיּוֹדֵךְ עֶפְרָיִם הַיְגִיד אֶמְתֵּךְ: [יא] שְׁמַע ה' וְחַנּוּנֵי ה' הִיָּה עֲזָר לִי: [יב] הַפְּכֶת מִסְפְּדֵי לְמַחֹל לִי פִתְחַת שָׁקִי וְתֹאזְרֵנִי שְׁמָחָה:	תחינה שהובילה להצלה
[יג] הַפְּכֶת מִסְפְּדֵי לְמַחֹל לִי פִתְחַת שָׁקִי וְתֹאזְרֵנִי שְׁמָחָה: [יג] לִמְעַן יִזְמְרְךָ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם ה' אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אוֹדְךָ:	הודיה מתוך מבט אל העתיד

⁷ תהליך פרשני מורכב: דם = (לפעמים) נפש = (לפעמים) מת.
⁸ ראב"ע לתהלים קט"ו, יז-יח: "יורדי דומה – מקום כריתות וארץ גזירה (ע"פ וי טז, כב); כמו "וְדָמִיתִי אֶמְךָ" (הו' ד, ה). ויש אומרים, כי הוא מגזרת "ולא דומייה ליי" (תה' כב, ג)... ואף כי אחריו כתוב: ואנחנו [נברך י-ה] – זאת הברכה היא בפה: להודות".

4 משמעות המזמור :

4.1 חנוכת-הבית היא חנוכת בית המקדש :

4.1.1 דוד לא חיבר את המזמור, אלא שלמה – מכילתא בשלח שמות ט"ו, א :

עשר שירות הן: ... השמינית שאמר שלמה שני מזמור שיר חנוכת הבית לדוד. וכי דוד בנאו והלא שלמה בנאו שני ויבן שלמה את הבית ומה תלמוד לומר מזמור שיר חנוכת הבית לדוד אלא לפי שנתן דוד נפשו עליו לבנותו, נקרא על שמו...

4.1.2 דוד כתב את המזמור לכבוד חנוכת הבית העתידה – רש"י (בעקבות חז"ל):

שיר חנכת הבית – שיאמרוהו הלויים בחנכת הבית בימי שלמה (ראה שו"ט ל,ו).

4.1.3 מה הקשר בין חנוכת בית המקדש לבין תוכן המזמור? ר' משה הכהן (בתוך ראב"ע):

ואמר רבי משה, כי דוד התאבל כאשר אמר לו נתן כי הוא לא יבנה הבית לשם; וכאשר אמר לו כי שלמה יבנה הבית, אז התאזר שמחה תחת אבלו, כי בנו כמוהו, ולא יחרפהו האויב (ראה תה' קב,ט). ואמר, כי יגון הנפש נמשל לחולי הגוף ויותר קשה, כדרך "רוח איש יכלכל מחלהו" (מש' יח,ד).

4.2 חנוכת-הבית היא חנוכת בית-הארזים של דוד :

4.2.1 דוד חלה בשעה שבנה את ביתו – ראב"ע:

והקרוב אלי, כי זה המזמור חברו בחנוכת ביתו, בית ארזים (ראה ש"ב ז,ב), כי הכתוב לא הזכיר 'בית השם'... ואותו הזמן חלה דוד ויחי מחליו (ראה להלן,ג).

4.3 חנוכת-הבית היא חנוכת-ביתו של כל אדם מישראל

4.3.1 שיר המבטא את שמחת הרועה שזכה לבית – א' פולק, על הסתומות במזמור, עמ' 104-108:

אין ספק שמצויים בספרנו שירים שנכתבו לצרכיהם הביתיים של ישראל, כגון חתונה, ברית-מילה, פדיון-הבן, חג הבכורים, עליה לרגל וכו' וכו'. אכן זה המזמור נועד להיות מושר במסבה של חנוכת-בית. אשר לאופי המזמור כולו, רואה אני בו שיר-רועים מובהק... ועל אף כל האמור לעיל סבורני, שאין כמו המזמור הזה מותאם לצורך מסבה חגיגית של חנוכת בית. בידוע, שלא כל איש מזרח זוכה לשכון בבית. על-פי-רוב גרים הם בבקתא, ויש מהם שגרים גם בסתר מערה. עוד בזמן ממשלת המנדט הבריטי בארץ-ישראל אפשר היה להיתקל בערבים שוכני מערות בשטח ההרים, לכן יצדק מאוד הדמיון בין הטרוגלודיט [=שוכן מערות, ובהשאלה פרימיטיבי] העלוב לבין הרועה הנתון בבור חשוך או בגיא צלמות. גדולה שמחתו עד למאד לאחר שיצא בשלום מן הגיא המסוכן המלא פחדים עד אין קצה.

4.3.2 לכל בית יש חנוכת-בית – דברים כ', ה :

... מי-הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית-תְּדֹשׁ וְלֹא חָנְכוּ יִלְךְ וְיָשֵׁב לְבֵיתוֹ פֶּן-יָמוּת בְּמִלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר יִחְנְכֵנוּ :

4.3.3 האדם בוטח בביתו ובעושרו – תהלים מ"ט:

[ז] הַבֹּטְחִים עַל-חֵילָם וּבָרַב עֶשְׂרָם יִתְהַלְלוּ: ... [יב] קִרְבָּם בְּתִימֹן לְעוֹלָם מִשְׁפָּנְתָם לְדוֹר וָדוֹר קְרָאוּ בְּשִׁמוֹתָם עָלֵי אֲדָמוֹת: [יג] וְאָדָם בֵּיקָר בַּל-יִלִּין נִמְשָׁל בְּפִהֶמוֹת נְדָמוֹ:

5 מה הקשר של המזמור לחג-החנוכה?

5.1.1 בעיני חז"ל המזמור קשור דווקא לפורים – רש"י לפס' ט-יב:

ורבותינו דרשו כל המזמור על מרדכי ואסתר והמן ב'פסיקתא זוטי' (ראה פר"כ ח,ד): "ואני אמרתי בשלוי" (לעיל, ז) - אמר המן; "אליך... אקרא" - אמרה אסתר וכו', עד "היה עוזר לי"; "הפכת מספדי למחול לי" - אמר מרדכי וכל ישראל.

5.1.2 המקור הקודם ביותר לקשר בין המזמור לחנוכה – מסכת סופרים י"ח:

ובחנוכה, ארוממך ה'.

5.1.3 אמירת המזמור נפסקת להלכה – הטור או"ח קל"ג:

בכל זמן וזמן משנים המזמור לפי עניינו, כגון ברכי נפשי בראש חודש, וכאיל תערוג על אפיקי מים בחולו של מועד, ומזמור שיר חנוכת הבית בחנוכה.

⁹ ר"י מטראני לתהלים מ"ט, יב-יג: "קרבים בתימו - למעלה עונה, על "הבוטחים על חילם" (פס' ז); כלומר: אומרים בקרבם ובלבם, שהבתים והמשכנות שבונים, לעולם ירשו אותם. קראו בשמותם - מרוב מעלתם וגדולתם, בונים עיירות ומדינות וקוראים על שמם... ואדם ביקר - האדם, כשבא למוט וילין בקברו, בל ילין שם, בקברו, בכבודו וביקרו, אלא נמשל כאחת מן הבהמות..."